

ОСТРОВЕРХ

Лариса Леонідівна
lari_lari@ukr.net

УДК 336.748.12

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИЧИН ІНФЛЯЦІЙНИХ ПОТРЯСІНЬ В СУСПІЛЬСТВІ

INVESTIGATION OF THE REASONS OF INFLATION SHATTERS IN SOCIETY

к.е.н., доцент,
Національна академія
внутрішніх справ

У статті досліджується сучасна природа грошей та інфляції, різні «сценарії» взаємозв'язку між фінансовим та реальним секторами економіки, що породжують інфляцію. Розглядаються процеси, що порушують рівновагу між грошима і товарною масою та сприяють можливості появи масштабних фінансових дисбалансів інфляційної природи. Разом з цим, вивчається наукова думка, що обертається навколо пошуку шляхів керованості, контрольованості та передбачуваності інфляційних процесів. Робиться наголос на твердженні, що

механізми досягнення визначених цілей лежать в площині вибору монетарних інструментів та доводиться необхідність застосування адекватної монетарної політики, що здатна долати інфляційні потрясіння в суспільстві.

В статье исследуется современная природа денег и инфляции, различные «сценарии» взаимодействия финансового и реального секторов экономики, которые порождают инфляцию. Рассматриваются процессы, которые нарушают равновесие между деньгами и товарной массой и способствуют возможности появления масштабных финансовых дисбалансов инфляционной природы. Вместе с этим изучается научная мысль, которая вращается вокруг поиска путей управляемости, контролируемости и предсказуемости инфляционных процессов. Делается ударение на утверждении, что механизмы достижения поставленных целей лежат в плоскости выбора монетарных инструментов, доказывается необходимость применения адекватной монетарной политики, способной преодолевать инфляционные потрясения в обществе.

The article investigates the modern nature of money and inflation, various «scenarios» of the relationship between the financial and real sectors of the economy generating inflation, processes that violate the balance between money and the mass of goods and facilitate the emergence of large-scale financial imbalances of inflationary nature. At the same time, the scientific thought that revolves around the search for ways of controllability, of control and predictability of inflationary processes is studied. The emphasis is placed on the statement that the mechanisms for achieving the goals set lie in the choice of monetary instruments and the necessity of applying an adequate monetary policy capable of overcoming inflationary upheavals in society is underway.

Ключові слова: монетаризм, економічна стабільність, монетарні інструменти, економічна безпека, інфляція, грошова одиниця, таргетування інфляції

Ключевые слова: монетаризм, экономическая стабильность, монетарные инструменты, экономическая безопасность, инфляция, денежная единица, таргетирование инфляции

Keywords: monetarism, economic stability, monetary instruments, economic security, inflation, monetary unit, inflation targeting

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

Сьогодні, серед провідних економістів, фінансистів, політиків існує одностайна думка про те, що в сучасному світі інфляція – це проблема номер один. Немає жодної сфери діяльності людини, на яку б інфляція не впливала негативно. Криза, безробіття, матеріальні і духовні поневіряння людей є її неодмінним атрибутом. Інфляція є породженням всіх хвороб економіки, це і її причина, і її наслідок. На сьогодні визнання обов'язкової присутності інфляції в економічному житті є беззаперечним фактом. Питання стоїть лише про її темпи і величину. Наукова думка обертається навколо пошуку шляхів керованості, контрольованості та передбачуваності інфляційних процесів.

Механізми досягнення визначених цілей лежать в площині вибору монетарних інструментів. Стаття досліджує необхідність застосування адекватної монетарної політики, що здатна долати інфляційні потрясіння в суспільстві, а також прийняття доцільних і обґрунтованих макроекономічних рішень, які визначають здатність національної економіки протистояти економічним загрозам, як внутрішнім, так і зовнішнім.

Аналіз останніх наукових досліджень

Останнім часом можна спостерігати підвищення зацікавленості науковців до проблем управління інфляційними процесами у зв'язку із виділенням інфляції в один із важливих факторів впливу на економічну безпеку. Це значною мірою зумовлено процесами

глобалізації та інтеграції економічних зв'язків та відносин, які спостерігаються в сучасному світі.

Теоретичну основу вивчення проблеми інфляції становлять праці таких відомих вчених-класиків економічної науки як Дж.М. Кейнса та М. Фрідмана. Саме Дж.М. Кейнс [1] вперше аналізував явище інфляції як складову макроекономічної теорії. М. Фрідман [2] наголошував, що інфляція обов'язково супроводжується безперервним зростанням цін, що само по собі є грошовим феноменом.

До кола вітчизняних та російських науковців, що вивчають проблему інфляції належать О.І. Барановський, А.С. Гальчинській, Я.А. Жаліло [3], М.І. Савлук [4], П.В. Круш [5], О.М. Мельник [6], В.С. Марцин [7] та ін.

Проте, незважаючи на всі здійснені дослідження, проблема присутності інфляції в економіці країни залишається, оскільки зазначене явище трансформується, тобто набуває інших ознак та властивостей, в залежності від типу економіки, особливостей окремої країни, певної економічної ситуації тощо. Це зумовлює необхідність подальших досліджень причин інфляції.

МЕТА СТАТТІ полягає у дослідженні сучасної природи грошей та інфляції, а також розумінні яким чином взаємодія фінансового та реального секторів економіки породжує інфляцію.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Економічна безпека країни залежить від багатьох факторів, які пов'язані з природними та людськими ресурсами, технічним потенціалом, капіталом, станом фінансової системи. Остання здійснює надзвичайно важливий вплив на економічний розвиток країни, в першу чергу, через складову фінансової політики – монетарну політику.

Монетаризм виник не випадково. Він має свою історію, глибоке коріння, особливості, принципи, закони і є на сьогодні однією з провідних концепцій, що лежить в основі економічної політики провідних країн світу. Засновником монетаризму є видатний учений, лауреат Нобелівської премії 1976 р. М. Фрідман. Розроблена ним теорія широко використовувалась в практиці управління економікою США, Великобританії, Німеччині та інших країн світу в період стагнації 70-х – початку 80-х рр.. Вершиною теоретичних розробок монетаризму стала концепція стабілізації американської економіки, що відома всьому світу під назвою «рейганоміка». Використання принципів монетаризму сприяло послабленню інфляції в США та укріпленню її національної валюти.

У відповідності з вимогами монетаристської концепції, сучасні ринкові відносини являють собою стійку систему, що саморегулюється і забезпечує політичну свободу та економічну ефективність всім суб'єктам ринку. Опираючись на основні принципи монетаризму М. Фрідман запропонував, як основний інструмент політики, монетарне правило для грошової маси. На початку 70-х рр. ХХ ст. він виступив за

законодавче регулювання грошової маси державою з вимогою забезпечення стабільних темпів її зростання на рівні кількох відсотків на рік. При цьому стверджувалося, що приріст грошової маси в обігу забезпечує процес розширеного відтворення (економічного зростання) в довгостроковому періоді, а в короткостроковому періоді збільшення грошової маси призведе до зниження процентних ставок, розширення попиту на товари, скорочення безробіття. Разом з цим, коли пропозиція грошей повторюється тривалий час, тобто в довгостроковому ж періоді, очікується інтенсифікація інвестиційних процесів. Останнє є стимулом зростання обсягів виробництва, збільшення продаж, підвищення доходів і, як результат, підвищення попиту на гроші [2].

Отже, в широкому розумінні монетаризм це – всі економічні концепції (доктрини), які надають особливого значення та ролі в економіці країни грошам, грошовій масі. Грошова маса за постулатами даної теорії є тим інструментом, якому в сучасному світі відведена провідна роль регулятора економічних і соціальних подій.

Гроші – є одним із самих потужних та небезпечних інструментів в сучасному світі. Гроші рухають людей і цілі народи, заради грошей люди йдуть на злочини, завдяки їм здійснюються найбільш великі відкриття та досягнення. Гроші воюють і гроші запускають космічні кораблі, гроші для одних народів є благословенням та основою благополуччя, а інші приречують на жебрацьке існування. Безплідна пустеля, що полита грошима, перетворюється у квітучий оазис, а найбільш благословенне для життя місце, що позбавлене грошей, стає світом скорботи та страждань. Так що ж це за така могутня інституція, якої не існує в об'єктивному світі, яку придумала людина і яка цілком плід її розуму?

З розвитком суспільства уявлення про гроші як засобу обміну еволюціонувало. Сучасні гроші істотно відрізняються і не володіють тими характеристиками і властивостями, які були притаманні колишнім звичайним металевим і паперовим грошам. Із засобу накопичення та обміну вони, як носій певної інформації, перетворилися в найважливішу керуючу силу.

Гроші сьогодні – потужна інформаційна категорія. Вони несуть на собі певну інформацію і самі слугують для фіксації цієї інформації та обліку її використання. Гроші складають одну із найбільш важливих інформаційних систем в сучасному суспільстві. Саме гроші здійснюють, так званий, інтерфейс між практично усіма сферами життя та суспільства. Вони пов'язують людину з людиною, підприємством і державою, підприємства між собою і державою, держави між собою. Таким чином, важливість грошей в сучасному суспільстві просто неможливо переоцінити. При нормальному функціонуванні грошової системи на неї практично не звертають уваги, аналогічно тому, як при здоровому серці людина може навіть не здогадуватися з якого боку воно є. Але будь-який збій та недоліки у функціонуванні цієї інформаційної системи відчуваються буквально у всіх куточках суспільного організму. Саме це ми можемо спостерігати у сьогоденній Україні.

Оцінюючи роль і значення грошей у сучасному

світі, Дж. Сорос у своїй «Алхимии финансов» пише: «Денежные стоимости не являются простым стражением состояния дел в реальном мире; оценивание является позитивным актом, которое оказывает влияние на ход событий. Денежные и реальные явления рефлексивным образом взаимосвязаны, т.е. они взаимно влияют друг на друга. Рефлексивные взаимоотношения проявляют себя наиболее четко при использовании кредита или злоупотреблении им» [8]. У сучасній ситуації відбувається розширення об'єму кредитування на основі розвитку кредитних грошей при зниженні кредитоспроможності реальної економіки. Виникає розрив між кредитними грошима і звичайними, розрив між фінансовою і реальною економікою, що призводить до утворення «фінансових пухирів», які рано чи пізно неминуче вибухають.

Кредитні гроші, що позбавлені заставного забезпечення, матеріального активу, знаходяться у владі фінансових ринків. Діяльність комерційних банків, як і інших фінансових інститутів, підпорядкована меті максимізації прибутку. Навіть усвідомлюючи незабезпеченість кредитних грошей, фінансові інститути вимушені брати участь у фінансових операціях, оскільки вони приносять прибуток і повна стриманість здається неприйнятною. У виграші залишається той, хто вчасно піде з ринку. Але, на жаль, прорахувати момент виходу з ринку не усім вдається, оскільки, як пише Дж. Сорос, поведінка агентів базується на перевагах і очікуваннях, які важко піддаються прогнозуванню, або ж така поведінка схиляється до теорії рефлексивності.

Дж. Сорос вважає, що грошова маса і кредити впливають один на одного чином рефлексії і контролю над грошовою масою практично неможливі. Основною відмінною ознакою теорії рефлексивності Дж. Сороса є механізм двостороннього зворотного зв'язку, який, за його словами, не може вважатися таким, що діє постійно. Така взаємодія веде до зльотів і падінь курсів цінних паперів незалежно від реальної доходності організацій емітентів. Дж. Сорос відмічає, що глобальний капітал, вкладений в ліквідні цінні папери якої-небудь країни, викликаючи погравлення і зростання економіки, завжди готовий до відтоку і панічної втечі звідти, залишаючи за собою хаос [8].

Як бачимо, все більшого значення у світі, що динамічно розвивається, набувають кредит і кредитні гроші, а не грошова маса. Таким чином, для кращого розуміння інформаційної теорії грошей в процесі подальшого аналізу слід чітко представляти відмінність між кредитними грошима і звичайними. Зв'язок між кредитними грошима і активністю економіки далеко неоднозначний. Монетаристська теорія грошей робила наголос на аналізі грошової маси в обігу, не зважаючи при цьому на кредитні гроші. А основна проблема якраз полягає в тому, що кредит не обов'язково бере участь в процесі матеріального виробництва, або споживанні товарів і послуг. Натомість, він може бути використаний у фінансових цілях і у фінансовому секторі.

Що стосується останнього, то сьогодні можна впевнено констатувати, що розвиток фінансових ринків визначив розквіт фінансових інститутів. В

результаті через фінансові канали і у фінансовій сфері створюється більше прибутку ніж в торгівлі, або завдяки виробництву товарів. Фінансовий сектор, що забезпечує випереджаючі темпи економічного зростання, став домінуючим в економіці. Але іншою стороною бурхливого розвитку фінансового сектора стало зростання глобальної заборгованості, яка в майбутньому може спровокувати колапс всієї фінансової системи. Отже, нові явища в економіці призвели до переосінки багатьох основних понять, зокрема і в грошовій теорії.

В умовах класичної грошової теорії вартість боргу є функцією грошей. Оптимальний розмір грошової емісії забезпечує погашення величини боргу, а борговий дефолт виникає внаслідок нестачі грошової маси. Грошова маса трансформується в товарні цінності і інші активи, але при надмірній ліквідності це відбувається повільніше і знижується купівельна спроможність грошей. Цей аспект дуже важливий при вивченні гіперінфляції.

В умовах сучасної глобалізації фінансових ринків надмірна ліквідність, що утворилася, змінює зв'язки між боргами і грошима. Надмірна ліквідність вже не призводить до зростання товарних цін. Замість попиту на гроші з'являється попит на борги і росте сектор покупців боргу, що руйнує звичні зв'язки між ліквідністю і боргами. Борги погашаються новими запозиченнями і з'являються нові похідні фінансові інструменти, що багаторазово збільшують розміри номінального боргу. Утворюється «фінансовий пухир», що розростається при збільшенні обсягів глобальної ліквідності. Причиною цього є той факт, що кінцевий обсяг ліквідності не може покрити наростаючий об'єм заборгованості. Але перш ніж пухир лусне, він приваблює все більшу кількість інвесторів, що бажають заробити свій спекулятивний прибуток на недосконалостях ринку.

Необхідно відмітити, що боргові пухирі, які роздуваються, були об'єктом дослідження ще класиків, але вони розглядали це як аномальне явище. У своїх працях Д. Рікардо наводить цитату з виступу одного британського парламентаря: «В основе предположения, что старый долг оплачен, лежит то обстоятельство, что мы заключили новый заем, на гораздо большую сумму...» [9].

Основна об'єктивна тенденція, що склалася за останні десятиріччя в розвитку фінансових систем, – це стирання принципів відмінностей між окремими типами кредитно-фінансових установ і поява диверсифікованих фінансових компаній, які надають споживачам широкий спектр фінансових послуг. Проникнення у банківську сферу хедж-фондів, інвестиційних компаній, страхових компаній, пенсійних фондів і інших організацій створює додаткові труднощі для здійснення контролю за їх діяльністю. Небанківський сектор створює додаткові похідні фінансові інструменти, що не забезпечені реальною вартістю для розширення ліквідності фінансової системи. В результаті надмірного збільшення «кредитного плеча», що перевищує 20-30 разів, тобто високого співвідношення позикового і власного капіталу, у небанківських фінансових інститутів виникає величезна мультиплікація боргів, яка може підірвати

стан усієї фінансової системи.

Співвідношення ж величини усіх зобов'язань і власного капіталу, або показник боргового мультиплікатора, у банківській системі регулюється державою за рахунок встановлення різних нормативів. Тому головний висновок – контроль над фінансовими ринками без втручання держави неможливий, бо сучасний ринок не здатний саморегулюватися. Сучасна фінансова система вимагає розробки механізму стримувань і противаг. Яскравим підтвердженням цієї тези є світова фінансова криза, що вибухнула у 2008 р..

Причини сучасної фінансової кризи полягають в монетарній політиці, а саме в політиці дешевих грошей. Надмірна ліквідність, накопичена у вигляді значної частини активного торгового балансу країн-експортерів, їх золотовалютних резервів, акумулюється у вигляді глобального капіталу, який вільно переміщується і розширює споживче та іпотечне кредитування. Саме це відбулося в США. За період з 1984 р. до 2007 р. доля особистого споживання в структурі ВВП США збільшилася з 62 % до 72%, а доля заощаджень в сукупному доході значно впала. Економіка накопичень поступилася місцем економіці споживання, що фінансується за рахунок нарощування боргу. Прагнення США споживати більше, ніж вони самі заробляють, призвело до загальносвітової кризи. Вичерпавши можливості розширення споживчого попиту, США активно стали займатися житлобудівництвом і наданням його в іпотеку, яка стала «локомотивом» розвитку економіки. Зростання попиту на нерухомість підштовхувало ціни на будівельні матеріали і техніку, товари для ремонту, що зрештою призводило до зростання доходів учасників ринку і до зростання цін на нерухомість. Отже, спекулятивна складова (або відрив ринкової ціни від реальної) певний час підтримувала економіку у нормальному стані.

Завдяки залученню до сектору будівництва житла дешевого світового кредитного ресурсу, за період з 2000 р. до 2005 р. обсяг цього сектору збільшився в два рази, що давало імпульс розвитку суміжних галузей економіки і підтримувало прийнятні темпи зростання. Іпотечна заборгованість американських домогосподарств до квітня 2007 р. дорівнювала вже майже 10 трлн. дол., або 75 % ВВП. У результаті утворився розрив між реальними доларами, що емітуються Федеральною резервною системою, і кредитними доларами фінансового сектора [10].

Розрив у співвідношеннях позикового і власного капіталу призводить до формування на фондовому ринку спекулятивного пухиря, що створює загрозу інфляційного вибуху та посилення нестабільності світової фінансової системи. Складність ситуації в тому, що з одного боку присутнє розуміння того, що має бути протидія цьому явищу, яка важлива для забезпечення макроекономічної стабільності, а з іншого – до теперішнього часу не існує практичних методів стовідсоткового уникання фінансових пухирів. Як правило, для зниження активності фондового ринку використовують інструменти грошово-кредитної політики, оскільки динаміка цін фінансових активів на фондовому ринку визначається раціональними

очікуваннями суб'єктів, їх оцінками майбутніх доходів.

Інфляційний удар по економіці може бути також спровокований відхиленням ринкової оцінки капіталу від витрат його відтворення. У сучасних умовах глобалізації фінансових ринків, механізм виникнення фінансової кризи пов'язаний з міжнародним рухом капіталу, а саме з масовим ввезенням іноземного капіталу в докризовий період і його відтоком в період нестабільності. Уряд, використовуючи інструменти грошової і фінансової політики, може викликати відхилення ринкової оцінки капіталу від витрат його відтворення, сприяючи активізації інвестицій в цілях розширення сукупного попиту, або навпаки.

Тобто, перевищення ринкової оцінки капіталу над витратами його заміщення сприяє розширенню інвестицій, зростанню попиту на інвестиційні блага і зростанню сукупного попиту. Навпаки, переоцінка ринком капіталу витрат його відтворення стримує інвестиції. Таким чином, вплив фінансових ринків на економіку залежить від того, в якому напрямі оцінка капіталу на фінансових ринках відхиляється від його реальної вартості. При надмірному завищенні ринкової оцінки капіталу виникає «фінансовий пухир», а засоби, отримані в результаті цього, не завжди інвестуються в реальний сектор. Пояснює природу фінансових криз, але не захищає економіку від її потрясінь теорія інвестицій, розроблена Дж. Тобінім [11].

Натомість, продумана довгострокова монетарна політика має забезпечити стабільність інфляційних процесів та перетворення інфляції в повністю контрольовану і прогнозовану. На думку прихильників монетаризму, використання її принципів та законів найкращим чином підтримують оптимальні темпи економічного зростання. На сьогодні визнання обов'язкової присутності інфляції в економічному житті є беззаперечним фактом. Питання стоїть лише про її темпи і величину. Наукова думка обертається навколо пошуку шляхів керованості, контрольованості та передбачуваності інфляційних процесів. Механізми досягнення визначених цілей лежать в площині вибору монетарних інструментів. Їх досить багато: операції на відкритому ринку, дисконтна політика, політика управління резервними вимогами, депозитна політика, процентна політика, адміністративна політика (остання пов'язана з регулюванням економічних нормативів діяльності банків).

Використання інструментів вимагає обґрунтованості та коректності. Один і той же інструмент в різних умовах може дати протилежний, або зовсім неочікуваний результат. Масмо на увазі, що для прийняття рішень з використання монетарного інструментарію необхідно мати цілковито точну інформацію про економічну ситуацію в країні. Відповідно до цього повинна відрізнятися і поведінка урядів країн.

Модель Міжнародного валютного фонду (МВФ) поділяє країни на країни з «малою» та «великою» економікою. До країн з «великою» економікою належать ресурсозабезпечені та технологічно розвинені країни. Політика таких країн справляє глобальний вплив на світову економіку. Є надзвичайно потужне бажання перекласти досвід та стратегію досягнення успіхів цих країн на терени країн з «малою»

економікою. Але слід розуміти, що екзогенні фактори внесуть свої поправки до очікуваного результату і натомість можуть діяти у протилежному, негативно-му для конкретної країни напрямку. Така ситуація за час становлення української держави траплялася не один раз. І проголошені НБУ проекти та прийняті постанови, що не враховували реалій становлення української економіки, наносили їй більше шкоди. Поспішне бажання скористатися досвідом успішно проведених реформ західних країн, не адаптувавши їх до українських реалій, закінчувалось значними економічними і соціальними втратами для України.

Так, поспішно «відпущені» ціни 1992 р. призвели до сплеску інфляції в Україні. 1993 р. відзначився найвищими у світі темпами інфляції. Ціни зросли в 239 тис. разів, тоді як за прогнозами Держкомстату повинні були зрости в 1,5–2 рази. Головна причина, як на нашу думку, була у відмові від централізованого ціноутворення і перехід до ринкового принципу формування цін без врахування конкретної ситуації – повної монополізації української економіки. Історія боротьби з інфляцією в Україні показала, що при розробці антиінфляційних заходів були допущені помилки, які в принципі є загальновідомими для світової практики. Але Уряд і конкретні особи, що тривалий час визначали економічну політику в Україні, в силу об'єктивних і суб'єктивних причин не зрозуміли до яких катастрофічних наслідків може призвести примітивне розуміння суті інфляційних процесів та невірною обраною, науково необґрунтованою стратегією антиінфляційної боротьби. Не визначившись з провідним напрямком, Національний банк України заради вирішення поточних проблем щоразу наражається на небезпеку вибору таких монетарних інструментів і механізмів, які шкодять і навіть приносять в жертву довгострокові досягнення.

Аналізуючи ситуацію в країнах світу зазначимо, що більшість високорозвинених країн обрали стратегію таргетування інфляції. Серед таких країн знаходимо як високорозвинені, так і країни, що знаходяться в стадії розвитку. За визначенням Європейського центрального банку інфляційне таргетування – це така стратегія монетарної політики, яка спрямована на підтримання стабільності цін і зосереджена на мінімізації відхилень у прогнозах інфляції від оголошеної центральним банком інфляційної мети, тобто передбачає комплекс заходів, які приймаються державними органами влади для контролю за рівнем інфляції у країні.

Інфляційне таргетування має декілька стадій:

- Встановлення планового показника інфляції на деякий період (як правило, на рік);
- Вибір монетарного інструментарію для контролю над рівнем інфляції;
- Застосування монетарного інструментарію;
- Порівняння рівня інфляції на кінець звітного періоду із запланованим і аналіз ефективності монетарної політики.

Проте, запровадження режиму таргетування інфляції можливо лише за наявності в країні певних умов. Лише проголошення цієї ідеї як мети без формування відповідної бази не приведе до очікуваних результатів. Таргетування інфляції передусім повинно

передбачати достатню незалежність Центрального банку країни щодо розробки монетарної політики, її кінцевих, проміжних, операційних цілей. Крім того Центральный банк повинен мати змогу самостійно обирати інструменти щодо досягнення обраних цілей. Обов'язковою умовою запровадження стратегії таргетування інфляції є наявність розвинутої системи комунікацій Центрального банку з іншими суб'єктами економічної системи. Доступність об'єктивної і всебічної інформації про поточний стан економіки країни забезпечить ефективність втілення в життя режиму таргетування інфляції. Слід також наголосити на питанні якісного аналізу результатів впливу інструментів монетарної політики на економічні процеси. Прийняттю рішень, щодо використання того чи іншого монетарного інструменту і його впливу на економічні показники, повинна передувати робота із вибору найбільш доцільного і ефективного варіанту із всіх існуючих.

Проблема вибору – одна з основних в сучасній економіці. Наведемо приклад. Основні технічні і економічні рішення ухвалюються у США на основі порівняння великої кількості варіантів від 100 до 150 і більше. У нашій практиці максимальна кількість можливих варіантів рішень не перевищує 12. Одна з основних причин – відсутність науково-технічного оснащення та забезпечення. Натомість, відсутність достатнього вибору веде до прийняття не найкращих рішень, які могли б бути при вирішенні того чи іншого питання. Стабілізація цін, як мета таргетування інфляції, повинна прораховуватись з врахуванням всіх можливих як об'єктивних, так і суб'єктивних змінних впливу на проблему з урахуванням всіх можливих видів ризиків. Так, таргетування інфляції, як стратегічна мета монетарної політики НБУ, було визначено в документах ще з 2002 р. Але на порядку денному в Україні щоразу поставали невідкладні завдання поточного характеру: економічний спад виробництва, відтік капіталу та інвестицій, прискорення темпів доларизації української економіки, девальвація гривні тощо. У 2010–2011 рр. в Україні майже завершився процес реформування законодавчої бази для переходу до монетарного режиму, що передбачає забезпечення цінової стабільності та приборкання високих темпів інфляції. Однак на практиці питання впровадження інфляційного таргетування системно почало вирішуватись лише навесні 2014 р., після підписання Меморандуму з МВФ, який передбачав реалізацію заходів щодо введення монетарного режиму в Україні до кінця 2015 р..

Як вже зазначалося, серед економістів та фінансистів існує одна думка про те, що в сучасному світі інфляція – це проблема номер один, проте не всі однаково розглядають і оцінюють причини цього явища. Цікавим, на нашу думку, є погляд В. Юровицького, який аналізуючи теорію грошей, критикує застосування монетаристської концепції. Головну тезу монетаризму – зростання грошової маси є причиною інфляції і падіння рівня життя, він ставить під сумнів. Він вважає, що «не печатание денег, не денежная эмиссия является источником инфляции, а, наоборот, инфляция вызывает потребность в увеличении денежной массы» [12, С. 64].

Джерелом зростання грошової маси, на думку В. Юровицького, є зростання виробництва і зростан-

ня цін, які є первинні. Пошуки пояснення зростання цін направляють його не в сферу фінансів, а в прикордонну галузь між соціологією та економікою. Конфлікт інтересів між працедавцями та найманими робітниками розгорається вже не в різкій формі, як це було в епоху класової боротьби, а тліє постійно, у вигляді протистояння за збільшення своєї долі винагородою в загальній структурі ціни.

Виходячи з логіки сказаного, не можна не погодитися з автором в тому, що не економіка визначається фінансовою системою, а фінансова система формується під запити економіки, не відкидаючи при цьому існуючу залежність в короткостроковому періоді. У взаємодіях між фінансовою і економічною системою загальний напрям задає економіка. «Монетаризм ошибочен не потому, что он указывает на важность финансового управления экономическим развитием, а потому, что он не смог понять этой диалектики. И потому, естественно, преувеличивает роль финансового управления, предлагая решать финансовыми средствами то, что вовсе не решается ими» [12, С. 66].

Розглядаючи причини інфляції, він приходять до висновку, що для виробництва базисних товарів характерна «міжвидова конкуренція» – конкуренція між різними товарами і товарними групами. Зростання цін на один базисний товар, приміром, на електроенергію, погіршує економічні умови для інших базисних товарів, виробники яких можуть відгукнутися підвищенням цін на власні товари. В зв'язку з цим мають бути переглянуті уявлення про природні монополії, головних виробників базисних товарів. Для них не існує класичної товарної конкуренції, але вони знаходяться в полі міжвидової конкуренції. Потрібний певний контроль з боку держави за роботою цих монополій. Досвід інших країн показує, що в умовах неефективного державного регулювання цін природних монополій і відбувається зростання інфляції в економіці, тобто причини лежать, передусім, не у фінансовій сфері, а в економічній.

Критикуючи позиції монетаристів, з одного боку, можна погодитися з поглядами В. Юровицького, але, з іншого боку, зберігаючи об'єктивність в оцінках, слід визнати, що при застосуванні монетаристських спроб фінансової стабілізації в Україні не були враховані ідеї достатньої конкурентності ринків. Саме відсутність конкурентного середовища, слабка розвиненість фінансового ринку, недостатньо досконалі механізми грошово-кредитного регулювання зробили, на наш погляд, застосування монетаристських ідей і політику реформування якщо не свідомо неефективною, то надзвичайно дорогою.

ВИСНОВКИ

Для прийняття зважених науково обґрунтованих рішень НБУ повинен мати надійну систему збору та аналізу економічних і фінансових даних. Це значна кількість екзогенних змінних: грошова маса, швидкість зміни грошової маси, витрати уряду, ставка рефінансування тощо. Всі вони впливають не лише на кінцевий результат, але і на зміни в кожному з них. За такої маси інформації вірогідність прийняття неправомір-

ного рішення стрімко зростає. Тому, без математичного аналізу та створення сучасних математичних моделей не обійтись. Про це вже говорилося. Чим більше варіантів рішень буде опрацьовано, тим вірогідніше обрати найоптимальніший. Завдання полягає у виборі механізму та інструментів обмеження інфляції, які як найбільше підходять країні та її конкретному економічному становищу. За таких умов негативні тенденції одного фактору будуть зменшені, а інший буде давати більший ефект. В основі аналізу даних, що використовується, мають лежати математичні моделі. Оскільки результати застосування монетарної політики та її інструментів можуть бути важко передбачуваними, для підтримки прийняття рішень можливо порадити використання експертної системи. Остання розглядається як комп'ютерна програма, що базується на знаннях експертів та компонентах, реалізованих таким чином, що система може давати інтелектуальні поради, або підтримувати прийняття інтелектуальних рішень, що, в свою чергу, набагато зменшить ризик прийняття необґрунтованих рішень.

Список використаних джерел

1. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж.М. Кейнс. – М.: Гелиос АРВ, 2002. – 352 с.
2. Фридман Милтон. Количественная теория денег / Фридман Милтон. – М.: Дело, 1996. – 109 с.
3. Жаліло Я.А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: [монографія] / Я.А. Жаліло. – К.: НІСД, 2009. – 336 с.
4. Савлук М.І. Гроші та кредит: Підручник. – 6-те вид., перероб. і доп. / М.І. Савлук, А.М. Мороз, І.М. Лазепко та ін. К.: КНЕУ, 2011. – 589 с.
5. Круш П.В. Інфляція: суть, форма та її оцінка: Навч. посіб. / П.В. Круш, О.В. Клименко. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 288 с.
6. Мельник О.М. Інфляція: теорія і практика регулювання: [монографія] / О.М. Мельник. – К.: Т-во «Знання», 1999. – 291 с.
7. Марцин В.С. Деякі підходи до регулювання інфляційних процесів на сучасному етапі розвитку економіки / В.С. Марцин // Економіка розвитку. – 2013. – № 1 (65). – С. 42-48.
8. Сорос Дж. Алхимия финансов. М.: ИНФРА-М, 1999.
9. Рикардо Д. Соч. Т. 2. М.: Госполитиздат, 1941.
10. Усоскин В.М. Проблемы денег в экономической теории Запада. М., 1990.
11. Tobin J. Essays in Economics Vol. 1: Macroeconomics. Amsterdam: North-Holland. 1971.
12. Юровицкий В. Эволюция денег: денежное обращение в эпоху изменений. М., 2004.
13. Інфляційні процеси та їх вплив на економічну безпеку: [монографія / за ред. А.В. Череп]. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. – 178 с.
14. Кузнецова Е. Национальная экономическая безопасность как предмет экономической стратегии государства // Национальные интересы: приоритеты и безопасность. 2008. № 7.
15. Смирнов А. Кредитный «пузырь» и перколяция финансового рынка // Вопросы экономики. 2008. № 10. С. 28.
16. Стиглиц Дж. Глобализация: тревожные тенденции. М.: Мысль, 2003.